

A szakszervezeti könyvtárak Magyarországon a két világháború közötti időben

A két világháború közötti időszakban a munkásosztály legnagyobb tömegszervezetei a szakszervezetek voltak. Az ezekben tömörülő munkások és alkalmazottak szembenálltak az ellenforradalommal és a fasizmussal, s harcoltak a dolgozók érdekeiért, anyagi felemelkedéséért, jogaiért. A szakszervezetek lényegileg a Szociáldemokrata Párt vezetése alatt működtek, de jelentős hatásuk volt a szakszervezetek munkájára a kommunistáknak is.

A munkásosztály e tömegszervezetei elsősorban érdekvédelmi szervek voltak, azonban magukra vállalták a dolgozó tömegek politikai- kulturális nevelését is. A kultúrmunka keretében előadásokat és szemináriumokat tartottak, műsoros estéket rendeztek, színjátszócsoportokat, zenekarokat, énekkarokat szerveztek, és nagy számú, nagy kötet-állományú könyvtárakat is létesítettek.

A szakszervezetek erejének fő forrása a benne tömörült dolgozók nagy számából adódott. Míg a keresztény és nacionalista munkásszervezeteknek — különösen a 30-as évek előtt — alig néhány ezer munkás-tagja volt, a magyarországi szakszervezetekben pl. 1924-ben 127 527, 1938-ban 108 342 dolgozó tömörült.¹ Az 1930-as évek végén a fasizmus nyílt ellenforradalmi tevékenysége szorította vissza a szakszervezetek további fejlődését. A fasizmus előretörésének és nyílt elnyomó tevékenységének időszakában a szakszervezetek kulturális munkája fokozottan nagy jelentőségűvé vált, mert ebben az időszakban a szakszervezeteket szinte kizárólag a kultúrmunka területére egykezezt az államhatalom visszaszorítani.

A szakszervezeti könyvtárak létesítésének és nagymérvű fejlesztésének kettős oka volt. Egyrészt — mivel a szervezett munkások nehéz anyagi körülményeik folytán általában nem tudtak könyvet vásárolni — a szakszervezeti könyvtárakra hárult e munkások könyvigényének kielégítése. Másrészt azonban a könyvellátó munka ideológiai nevelő munkává is vált, a szakszervezetek könyvtáraikon keresztül is terjesztették a szocializmus, a marxizmus eszméit, s megtanították a munkásokat a jó és értékes könyvek felhasználására, élvezésére. A szakszervezeti könyvtárak emelték a szervezett munkások politikai öntudatát, és gyarapították műveltségüket.

¹ *A Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége (Szakszervezeti Tanács) jelentése a XVII. küldöttközgyűlésnek.* Bp. 1948.

I.

A szakszervezetek könyvtárhálózata nagy kiterjedésű és nagy kötet-állományú volt. Már 1927-ben Budapesten 34, vidéken 23, összesen 57 szakszervezeti könyvtár működött, Budapesten 95 335, vidéken 42 804, összesen 138 141 kötet könyvvvel.²

A szakszervezetek igen sokat áldoztak könyvtárakra, s a szakszervezeti könyvtárhálózat egyre jobban növekedett a további évek folyamán is. 1939-ben már kb. 300 000 kötet volt a szakszervezeti könyvtárakban.³

A könyvtárhálózat a legfejlettebb Budapesten, a legnagyobb munkáslétszámmal, a legnagyobb szakszervezeti tagsággal rendelkező helyen volt. Itt — mint az előbbieken láttuk —, 1927-ben 34 könyvtár volt, s ezek közt olyan igen jelentős állományú könyvtárak is működtek, mint a vasmunkásoké 15 600 kötettel, a nyomdászoké 10 200 kötettel, a famunkásoké 9900 kötettel, az építőmunkásoké 5500 kötetel, stb. Már 1928-ban 10 olyan szakszervezeti könyvtár működött Budapesten, melynek állománya 2000 kötetten felüli volt.⁴ Vidéken is voltak azonban jelentős könyvtárak, Pécssett már 1927-ben 6719 kötetes, Szegeden 5070 kötetes könyvtár működött.⁵

² *Társadalmi lexikon*. Szerk. MADZSAR József. Bp. 1928.

³ *Magyar gyári munkásság*. Szerk. RÉZLER Gyula. Bp. 1940.

A szakszervezeti munkáskönyvtáraknak — a rendelkezésre álló források alapján készült — felsorolása:

Bányászok	(1928-ban 145 köt.)	
Bőröndösök	(1928-ban 578 köt.)	
Cipőipari munkások	(1928-ban 4777 köt.)	[könyvtárak a helyi csoportokban is]
Élelmezési munkások	(1928-ban 2125 köt.)	
Építőipari munkások	(1940-ben 3850 köt.)	
Famunkások	(1940-ben 6487 köt.)	
Gabonamunkások ...	(1928-ban 430 köt.)	
Grafikai munkások ...	(1928-ban 1800 köt.)	
Húsipari munkások ..	(1928-ban 849 köt.)	
Kalaposok	(1928-ban 630 köt.)	
Kesztyűsök	(1928-ban 360 köt.)	
Könyvkötő-munkások	(1943-ban kb. 5000 köt.)	
Könyvnyomdai munkások ...	(1940-ben 7209 köt.)	[könyvtárak a helyi csoportokban is : Debrecenben (1940-ben kb. 1700 köt.), Győrött (1939-ben 734 köt.), Miskolcon (1940-ben 964 köt.), Pécssett (1940-ben 1260 köt.), Sopronban (1940-ben 1453 köt.), Szegeden (1940-ben 1805 köt.), Székesfehérvárott (1940-ben 793 köt.), Szombathelyen (1940-ben 365 köt.). Ezenkívül 18 vándorkönyvtár.]
Mintakészítők	(1928-ban 1256 köt.)	
Nemesfémipari munkások ...	(1928-ban 680 köt.)	
Segédmunkások	(1928-ban 800 köt.)	
Szabómunkások	(1928-ban 3305 köt.)	
Szállítási munkások	(1936-ban 1364 köt.)	
Textilipari munkások	(1938-ban kb. 4000 köt.)	
Úvegések	(1928-ban kb. 680 köt.)	
Vas- és fémmunkások	(1928-ban 15 636 köt.)	[könyvtárak a helyi csoportokban is]
Vegyészeti munkások	(1928-ban 628 köt.)	

E kimutatásba nem vettük be a borbélyok, a földmunkások, a gépjárművezetők, a hírlapterjesztők, a pénzügyi hivatalsegédek, a segédházfelügyelők, a szállodai alkalmazottak, a szobrászok és a zenészek szakszervezetének — kötettségben különben jelentős — könyvtárait. Ugyancsak kihagytuk e felsorolásból a szakszervezeti ifjúmunkás-könyvtárakat.

⁴ *A szakszervezeti mozgalom Magyarországon 1926—1929*. A Magyarországi Szakszervezeti Tanács jelentése. [Bp. 1930.]

⁵ L. 2. jegyzetet.

Az egyes szakszervezetek külön is kiépítették könyvtári hálózatukat. Volt — általában a fővárosban — egy központi könyvtárunk, s sok esetben a helyi szakszervezeti csoportok is rendelkeztek külön könyvtárakkal. Így voltak helyi könyvtáraik a vas- és fémmunkások, a nyomdászok, a cipőipari munkások s más szakmák csoportjainak is. Különösen fejlett volt a nyomdászok vidéki könyvtárhálózata. Itt a budapesti központi könyvtár csaknem 13 000 kötetes állományán kívül 1933-ban 7 vidéki könyvtár működött (Debrecenben, Győrben, Pécsen, Sopronban, Szegeden, Székesfehérvárott és Szombathelyen), 1936-ban pedig a központi könyvtáron kívül 8 vidéki könyvtár és 8 vándor-könyvtár anyaga állt a nyomdász-szakszervezet tagjainak rendelkezésére.⁶

Külön könyvtáraik voltak a szakszervezeteken belül működő szakmai ifjúmunkás-szervezeteknek is. 1932-ben 22 ilyen ifjúmunkás-könyvtár működött, 10 526 kötetes állománnyal, 12 más helyen az ifjúmunkások a szakszervezetek könyvtárait használták. Az ifjúmunkás-könyvtárak állományának 35—45%-a szocialista és szakszervezeti irodalom volt, e könyvtárak így hozzájárulhattak ahhoz, hogy az ifjúmunkásszervezetek tagjai szocialista szellemben nevelődjenek.⁷

Visszatérve a szakszervezeti központokban és a helyi csoportokban létesített könyvtárak kérdésére, — mint már említettük, — az egyes szakszervezetek igen nagy erőfeszítéseket tettek a könyvtárak létrehozása és fejlesztése érdekében. A szakszervezetek évi jelentéseiből kitűnik, hogy a könyvtárak költségeire fordított összegek a rendelkezésre álló pénzkerethez képest igen jelentősek voltak. A Vas- és Fémmunkások Szövetsége pl. 1927-ben 4684 pengőt fordított a könyvtárakkal kapcsolatos kiadásokra,⁸ s még oly nehéz gazdasági és politikai viszonyok közt is, mint pl. 1942-ben, ugyanitt 2639 pengő jutott a könyvtárak céljaira. Mint e szövetség központi vezetősége írta 1941/42. évi jelentésében: „... a központi vezetőség továbbra is rendszeresen gondoskodik az újonnan megjelent könyvek beszerzéséről a központi könyvtár részére, valamint a központ kezelésében levő könyvtárak részére. Ennek következtében a tagok időről-időre olvashatják azokat az újonnan megjelent könyveket, amelyek a szocialista munkásszervezet könyvtárába valók. Ez a gondoskodás a megdrágult könyvek miatt tetemes költségeket jelent, de a központi vezetőség vállalja ezeket a kiadásokat, annál is inkább, mert fontosnak tartjuk a könyvtárt használó tagok olvasási vágyának kielégítését...”⁹ Egyes szakszervezeti könyvtárak nemcsak a szakszervezeti költségvetésben könyvtárfejlesztésre előirányzott összegekből gyarapodtak, hanem a rendezvények bevételeiből s a szakszervezeti tagok könyvadományai-ból is (pl. a grafikai munkásoknál¹⁰ és másutt).

A szakszervezeti könyvtárak állománya mennyiségileg igen különböző volt. Egyes szakszervezetek 10—15 000 kötetes könyvtárakkal is rendelkeztek

⁶ *A Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesületének jelentései és zárszámadásai. 1933—1944.* [Bp.]

⁷ *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének és a párt parlamenti csoportjának jelentése az 1933. január hó 6-án tartandó pártgyűléshez.* Bp. 1933.

⁸ *A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadása a XII. rendes és 25. évi jubileumi közgyűlésre. 1903—1929.* Bp. [1928.]

⁹ *A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadása az 1941—1942. évekről a XVIII. rendes közgyűlésre.* Bp. [1943.]

¹⁰ *Népszava.* 1925. febr. 14.

(vasmunkások, nyomdászok, famunkások), más szakszervezetben csak néhány-száz kötetes könyvtár volt. Gyakran a szakszervezetek taglétszáma és a könyvtárak kötet száma nem állt egymással arányban. A 2728 tagot tömörítő szállítási munkások szakegyletének pl. csak 875 kötetes, a 2623 húsipari munkásnak 849 kötetes, az 1178 vegyészeti munkásnak csak 628 kötetes, az 1016 textil munkásnak pedig csak 320 kötetes központi könyvtára volt 1928-ban. Ugyanekkor a viszonylag kisebb taglétszámú grafikai munkások szakegylete (itt 1928-ban 982 tag volt) 1800 kötetes, az 539 tagot számláló mintakészítők szakegylete 1256 kötetes, a 76 tagot magába foglaló kesztyűs-szakegylet 630 kötetes könyvtárral rendelkezett.¹¹ Mindez azt mutatja, hogy az egyes szakmák vezetői és dolgozói — a különböző kulturális színvonalból adódóan — több, ill. kevesebb figyelmet fordítottak a könyvekre és az olvasásra. A könyvtárhasználat és a könyvtárfejlesztés terén élen jártak a könyvekkel s a kulturális cikkekkal kapcsolatos szakmák dolgozói (a nyomdászok, a könyvkötők, a grafikai és a nemesfémipari munkások stb.). Jelentős érdeme volt a könyvkultúra, az olvasási igények kielégítése terén is a vas- és fém-munkások szakszervezetének, amely a legnagyobb, politikailag a legfejlettebbek közé tartozó tagsággal és egyben a legnagyobb könyvtárral is rendelkezett. Nem véletlen ez, mert a politikai fejlettséggel rendszerint együtt jár az olvasásnak, a könyveknek a kedvelése, a tudás, a műveltség elsajátítására irányuló törekvés.

Lássuk ezek után, hogy milyen könyveket tartalmaztak a szakszervezetek könyvtárai? Vizsgáljuk meg néhány szakmailag, helyileg, szervezetiileg és állományilag különböző szakszervezeti könyvtár anyagát.

Elsőként a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesületének könyvtárát tekintve,¹² itt 1938-ban a 6897 kötetes állomány a következőképpen oszlott meg: szépirodalom 3308 kötet, ismeretterjesztő és tudományos irodalom 1791 kötet, nyomdai szakirodalom 499 kötet, német nyelvű vegyes anyag 1098 kötet. Tartalmazott e könyvtár egy 193 kötetből álló régi könyvgyűjteményt is. A szépirodalmi könyvek túlnyomó része: 2893 kötet regény és elbeszélés, a további 415 kötet vers és színpadi mű volt. A könyvtárban levő prózai kötetek nem minden tekintetben voltak megfelelőek. Igaz, hogy sok klasszikus mű szerepelt a könyvtár állományában: BALZAC, ZOLA, VICTOR HUGO, TOLSZTOJ, DOSZTOJEVSZKIJ, GORKIJ és más írók művei, s voltak kötetek élő haladó, sőt kommunista írók alkotásaiból is (BARBUSSE, ARAGON, THOMAS MANN, ERENBURG, DREISER, HEMINGWAY, TRAVEN és mások művei). Nem hiányoztak a magyar klasszikusok és jelentős, akkor élt hazai írók (JÓKAI, MIKSZÁTH, GÁRDONYI, MÓRICZ, MÓRA, KARINTHY FRIGYES) művei sem a könyvtárból, s képviselve volt a szegényparaszti írónemzedék is DARVAS JÓZSEF, az akkori munkásirodalom KASSÁK LAJOS, s a magyar kommunista emigráns írócsoport BALÁZS BÉLA néhány művével. A nyomdászok könyvtárában azonban a színvonalatlan siker-regények is megtalálhatók voltak (DEKOBRA, DA VERONA, PITIGRILLI, BUS FEKETE LÁSZLÓ, BARABÁS PÁL és mások művei), s szerepeltek a könyvtár állományában nemcsak kifejezetten ponyva-jellegű könyvek (BORROUGHS *Tarzan*-kötetei, EDGAR WALLACE, ZANE GREY detektív- és cowboy-históriái), hanem reakciós-ellen-

¹¹ ILLYEFALVI I. LAJOS: *A munkások szociális és gazdasági viszonyai Budapesten* Bp. 1930.

¹² *Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete. Az egyesületi könyvtár címjegyzéke.* Bp. [1938.]

forradalmi írók munkái is (a szovjet-ellenes RACHMANOVA, a politikusnak is tehetségtelen PEKÁR Gyula és mások művei). Jobb volt a helyzet a színműirodalom állománya terén, de ARISTOPHANES, SHAKESPEARE, SCHILLER, CSEHOV, IBSEN és GORKIJ; CSOKONAI, KATONA József és MADÁCH színpadi alkotásain kívül a nacionalizmus egyik vezéralakjának: RÁKOSI Jenőnek a színművei is megvoltak. A költők sorában (amely CSOKONAITól és PETŐFITől ADYig, BABITSIG és VÁRNAI Zsenniig terjedt itt) az ugyancsak kevésbé tehetséges s reakciós világnézetű SZABOLCSKA Mihály versei is helyet kaptak. Az ismeretterjesztő és tudományos könyvek közt elsősorban a valóban értékes művek voltak megtalálhatók. Társadalomtudományi és a szocializmus kérdéseit tárgyaló mű csaknem 200 volt a könyvtárban, köztük MARX Károly 8 műve, ENGELS 4 műve, BEBEL, KAUTSKY, SZABÓ Ervin, MADZSAR József egyes értékes munkái. LENIN és a kommunista ideológusok kiszorultak a könyvtár állományából, viszont helyet kapott több művel a jobboldali revizionista BERNSTEIN s a magyar jobboldali szociáldemokrácia több képviselője (KUNFY Zsigmond, WELTNER Jakab, BUCHINGER Manó stb.). A filozófiai könyvek közt megtalálható volt a materialista és haladó bölcselek viszonylag sok műve (SPINOZA, DESCARTES, DIDEROT, ROUSSEAU kötetei), s helyesen az érdeklődők rendelkezésére álltak az idealista filozófia fő képviselőinek (PLATONnak, KANTnak, NIETZSCHÉnek, SCHOPENHAUERnek) egyes alkotásai. A történelemkönyvek sorában keveredtek a reakciós és a haladó történészek könyvei, FRAKNÓI Vilmos éppúgy képviselve volt a reakciós szemléletű MARTINOVICS-kötettel, mint a szabadságharcos HORVÁTH Mihály püspök és a haladó MÁRKI Sándor néhány művel. A természettudósok könyvei közül helyett kaptak az állományban FLAMMARION, DARWIN, BÖLSCHÉ, EINSTEIN egyes kötetei is, a földrajzi könyvek és útleírások szerzői közt oly jelentős emberek szerepeltek, mint SCOTT, SVEN HEDIN és VÁMBÉRY Armin. Az állományt kisebb közgazdasági gyűjtemény, bőségebb orvostudományi és technikai anyag, néhány kötet jogi könyv, szótár, lexikon s pár kötet folyóirat (*Nyugat*, *Huszedik Század*) egészítette ki. Érdekes és dícséretes kezdeményezés volt a nyomdászok könyvtárában a 193 kötetből álló régi könyvgyűjtemény létrehozása. E régi könyvek irodalmi, történelmi, természet-tudományi jellegűek voltak elsősorban, s általában a XVIII. század végéről, a XIX. század elejéről származtak. Volt köztük OVIDIUS műveinek egy 1543-i kiadása, SZEGEDI Gergelynek egy énekeskönyve 1569-ből s több más érdekesség. Igen helyes kezdeményezése volt a nyomdász-szakegyletnek az is, hogy létrehozott a központi könyvtáron belül egy csaknem 500 kötetes, nyomdász-szakirodalmat tartalmazó gyűjteményt.

A könyvtári állomány összetételét tekintve lényegében a nyomdászok központi könyvtáráéhoz hasonló volt a helyzet a könyvkötők szakegyletének könyvtárában is. Az 1943-ban kiadott katalógus¹³ szerint a könyvtár ez időben kb. 5000 kötetet foglalt magában, túlnyomórészt szépirodalmi műveket. A szépirodalmi művek közt itt is haladó és reakciós, színvonalas és színvonalatlan művek keveredtek a nyomdász-könyvtár anyagához hasonlóan, azonban a könyvkötők könyvtárában nagyobb számban voltak antifasiszta és kommunista kiadványok (igaz, hogy ezek jelentős része csak 1938 után jelent meg). Így GORKIJnak 14 műve volt meg a könyvtárban, s más szovjet írók

¹³ *A Magyarországi Könyvkötők és Rokonszakmabeli Munkáscsk és Munkásnők Szakegylete könyvjegyzéke.* Bp. 1943.

alkotásai közül SOLOHOV *Csendes Donja*, Alexej TOLSZTOJ és ILF-PETROV egy-egy műve is szerepelt az állományban. Volt könyv a kommunista NEXÓTÓL, OLBRACHTÓL és az erdélyi NAGY Istvántól és ASZTALOS Istvántól is. Az ismeretterjesztő könyvek sorában a kommunista Egon Ervin KISCH és MÓD Aladár egy-egy könyve is megvolt, s itt találhatta az olvasó JÓZSEF Jolánnak JÓZSEF Attiláról írt könyvét s ILLYÉS Gyulának néhány, a szegényparaszti törekvéseket kifejező alkotását.

Jóval kisebb könyvtárral rendelkeztek a húsipari munkások.¹⁴ 1928-ban kb. 700 kötetes könyvtár volt itt, az állomány túlnyomó része (kb. 520 kötet) szépirodalomból állt. E könyvtár anyaga is nagyon vegyes volt, politikai nézet és irodalmi színvonal tekintetében egyaránt. Mint a szakszervezeti könyvtárakban általában, itt is a haladó és az értékes művek voltak túlsúlyban. Sok szocialista világnézetű könyvet (BEBEL, MEHRING, SZABÓ Ervin, RÉVÉSZ Béla, KASSÁK Lajos, VÁRNAI Zseni és mások műveit) s néhány kötet kommunista művet is (GORKIJ, BARBUSSE, VARGA Jenő, GERGELY Sándor munkáit) találhatott itt az olvasó.

Mint említettük, nemcsak a szakszervezeti központoknak voltak könyvtáraik, hanem a különféle szakszervezeti helyi csoportoknak is. Ezek egynemelyike is adott ki nyomtatott katalógust, így e könyvtárak állományáról is tájékozódni tudunk. 1924-ben jelent meg a budapesti cipézmunkások és munkásnők I. sz. csoportjának könyvtárjegyzéke.¹⁵ A jegyzék tanúsága szerint e könyvtár 4788 kötetet tartalmazott. Az állomány nagyobb része itt is szépirodalmi könyvekből állt (2549 kötet). Igen sok tudományos és ismeretterjesztő munka is volt azonban e könyvtár anyagában, sok politikai és társadalomtudományi mű (kb. 500 kötet), sok történelmi (kb. 300 kötet) és sok természettudományos mű (kb. 150 kötet). A szépirodalmi könyvek anyaga túlnyomórészt haladó és színvonalas író munkája volt, többek közt BALZACnak 24 művét, MAUPASSANTnak 17, TOLSZTOJnak 18, DOBSZTOJEVSZKIJnek 19, GORKIJnak 8, JACK LONDONnak 24, ANATOLE FRANCENAK 26, SHAWnak 4 munkáját találhatta meg itt az olvasó. A magyar szerzők közül igen sok JÓKAI, MIKSZÁTH, GÁRDONYI kötet mellett MÓRICZ Zsigmondnak 23 műve, BRÓDY Sándornak 10 munkája kapott helyet a könyvtárban. Hasonlóan igen színvonalas volt a verseskötetek állománya CSOKONAI, PETŐFI, ARANY, VÖRÖSMARTY, ADY, BABITS köteteivel, bár itt hiányosságként jelentkezett a külföldi költők köteteinek kis száma. Reakciós és színvonalatlan szépirodalmi művek viszonylag csekély számban voltak e könyvtár állományában. A korszak lehetőségeihez és adottságaihoz képest igen értékes volt a politikai és a társadalomtudományi művek összetétele, a könyvtárban találhatták az olvasók az akkoriban igen-igen ritka LENIN-művek egyikét: az *Állam és forradalmat*, megvolt MARX és ENGELS válogatott műveinek két kötetes kiadása, s az állományban szerepelt MARXnak és ENGELSnek még több műve is. A szocialista elmélet néhány kiválóságának műve is gazdagította az állományt: PLEHANOVnak, BEBELnek, Wilhelm LIEBKNECHTnek, LAFARGUENak, GORKIJnak, KAUTSKYnak, SZABÓ Ervinnek, VARGA Jenőnek és másoknak a munkáival találkozhattunk e könyvtárban. Hasonlóan igen értékes könyvek voltak a többi tudományágból is: ARISTOTELES, DIDEROT, MECSNIKOV,

¹⁴ Magyarországi Húsipari Munkások Szövetsége központi könyvtárjegyzéke és szabályzata. [Bp. 1928.]

¹⁵ A budapesti cipézmunkások és munkásnők I-ső sz. csoportjának betűsoros könyvtárjegyzéke. Bp. [1924.]

DARWIN, RENAN, KOSSUTH Lajos, ACSÁDY Ignác és mások művei. A munkásoknyvtárak általános állományához képest meglepően nagy számban voltak e könyvtárban folyóiratok, a szaklapok kötetein kívül, megvolt a *Népszavónak*, a *Szocializmusnak*, a *Huszdik Századnak*, a *Nyugatnak*, a *Társadalmi Múzeumnak* és a *Darwin* című folyóiratnak több évfolyama.

Igen értékes könyveket tartalmazott az ugyancsak 1924-ben megjelent nyomtatott könyvjegyzék tanúsága szerint a budapesti cipőfelsőrészkesztő munkások szakosztályának könyvtára is.¹⁶ E könyvtár állományában kb. 1800 kötet volt, többségben szépirodalmi alkotás (kb. 1100 kötet), de sok társadalomtudományi (kb. 550 kötet) s viszonylag sok természettudományi munka is (kb. 150 kötet). A szépirodalmi könyvek közt található itt az olvasó haladó és színvonalas, reakciós és színvonalatlan műveket vegyesen. Igen értékes művek voltak azonban a társadalomtudományi könyvek közt; az állományban szerepelt MARXnak 15 műve, ENGELSnek 8 műve, s megvolt itt az akkoriban ritka *Munkásoknyvtár*-sorozat 20 füzete.

Budapest határain kívül sem volt sokkal kedvezőtlenebb a helyzet. A Vas- és Fémmunkások Szövetsége pestszenterzsébeti csoportjának könyvtára 1941-ben 1636 kötetet tartalmazott.¹⁷ Az állomány nagy többsége: 1244 kötet itt is a szépirodalmi könyvek közül került ki, de ezek közt sok igen értékes mű volt, s a viszonylag kevés ismeretterjesztő és tudományos könyv között is sok értékes kötetet található az olvasó. A szépirodalmi könyvek közt volt GORKIJnak 9 műve, EHRENBURGNak 5, Egon Ervin KISCHnek 3, SOLOHOVNak, NEXŐnek, ILFnek és PETROVNak és GERGELY Sándornak 1—2 műve is, — hogy csak a szovjet és kommunista írók munkáit említsük. Az ismeretterjesztő és tudományos művek sorában MARXnak 3 és ENGELSnek 2 munkája volt meg (a *Bérmunka és tőke*, az *Osztályharcok Franciaországban* és a *III. Napoleon államcsínyje*, illetőleg *A család, az állam és a magántulajdon keletkezése s A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig*), megvoltak a híressé vált magyar kommunista kiadású „Kék könyvek”, MADZSAR József: *Az ember származása*, MOLNÁR Erik (JESZENSZKY Erik álnéven írt) *Dialektika* c. kötete stb. Igaz, hogy HITLER: *Harcom* c. könyve is az állományban szerepelt, valamint MALTHUSnak a *Népesedési törvény* c. hírhedt műve s WERBŐCZY *Hármaskönyve* is. De hiba volna, ha elmarasztalnánk ezért e könyvtárt, — nem a fasiszta-reakciós propaganda végett kerültek e könyvek az állományba (ennek ellenkezőjéről meggyőző a könyvtár anyagának túlnyomó része), hanem az olvasók ilyen irányú érdeklődésének a kielégítése lehetett a szempont, az az elv, hogy meg kell ismerni a miénkkel ellentétes véleményt ahhoz, hogy sikeresen harcolhassunk a magunk igazáért. S — föltehetően — 1941-ben „alibiül” is szolgáltak az effajta könyvek a hatóságok előtt.

A főváros határaitól még távolabbra tekintve vessünk pillantást a könyvnyomdai munkások egri és szekszárdi könyvtáraitra. Az egri könyvtár állománya 1937-ben 430 kötet volt.¹⁸ Itt már jóval értéktlenebb könyvanyagot találhattunk, mint az eddig tárgyalt könyvtárakban — politikailag és irodalmi színvonal tekintetében egyaránt. E könyvtárban kevés volt az

¹⁶ *A budapesti cipőfelsőrészkesztő munkások és munkások szakosztálya könyvtárának új könyvjegyzéke.* Szerk.: SCHMIDT Rudolf és HERCZOGH Kálmán. Bp. 1924.

¹⁷ *A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége pestszenterzsébeti helyicsoportjának könyvtári jegyzéke és szabályzata.* Pestszenterzsébet, [1941.]

¹⁸ *A Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete egri csoportjának könyvtárjegyzéke.* Eger, 1937.

értékes mű, s sok a színvonalatlan könyv (COURTHS-MAHLER, FÖLDES Jolán stb.) és a ponyva (Edgar WALLACE, Zane GREY, stb.) helyet kaptak a szovjetellenes alkotások is (RACHMANOVA-kötetek stb.). Lényegében hasonló volt a helyzet a szekszárdi könyvtárban, amely 1939-ben 450 kötetet foglalt magában.¹⁹ Csak annyival volt jobb a helyzet itt, hogy valamivel több értékes művet találhatott az olvasó, mint Egerben.

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a szakszervezeti könyvtárak nagy többségében a haladó és a színvonalas könyvek voltak túlsúlyban. Különösen akkor láthatók a szakszervezeti könyvtárak állományának e pozitív vonásai, ha könyvanyagukat összehasonlítjuk a vallásos-nacionalista szervezetek vagy az üzemek könyvtárainak állományával. A szakszervezeti könyvtárak jelentős eredményeket értek el az ún. „siker-regények” s a ponyvairadalom elleni harcban, és általában távol tartották állományuktól a fasiszta-nacionalista műveket. Ez nem volt könnyű abban a korszakban, amikor fasiszta jellegű könyvek s színvonalatlan fércmunkák tömege árasztotta el a könyvpiacot. S a szakszervezeti könyvtárak eredményei közé sorolhatjuk, hogy a kommunista párt és a kommunisták üldözésének legnehezebb éveiben is e könyvtárak jelentős része állományába gyűjtött kommunista világnézetű könyveket is, lehetővé téve ezzel a munkások tömegei számára a tisztább látást, a valóság teljesebb megismerését. A szakszervezeti könyvtárak egyik bázisává váltak a fasiszta elleni ideológiai-politikai harcnak, és hozzájárultak a fasiszta ideológiája feletti győzelemhez.

II.

A legtöbb szakszervezeti könyvtárban volt valamiféle katalógus az állományról. Általában betűrendes katalógusokat készítettek, többnyire könyv-formában, cédula-katalógussal viszonylag kevés könyvtár rendelkezett. Egyes szakszervezeti könyvtárak állományukról nyomtatott könyvjegyzéket adtak ki. Amit a szakszervezeti könyvtárak katalógusairól tudunk, azt többnyire e nyomtatott jegyzékekből merítettük.

Azok a könyvtárak, amelyek az egyszerű betűrendes katalógus mellett (vagy helyett) szakkatalógust is akartak szerkeszteni, nehéz feladat előtt álltak. Általánosan bevezetett, egységes katalógusrendszer még a nagy tudományos könyvtárakban sem volt, a kisebb könyvtárak katalógus-problémái így önálló megoldásra vártak. A szakszervezeti könyvtárak egy kis része átvette a decimális rendszert. Így tett a vas- és fémmunkások központi könyvtára 1935-ben, s szakrendszerét a Fővárosi Könyvtár katalógusa alapján készítette el.²⁰ A legtöbb szakszervezeti könyvtár azonban önálló szakrendszert állított fel. A legegyszerűbb volt az anyagot két részre csoportosítani: szépirodalomra és ismeretterjesztő s tudományos irodalomra. A nagyobb kötetállományú könyvtárakban több főcsoportot kellett kialakítani, mert e nélkül az olvasók nem tudták volna felhasználni a szakrendszer-adta előnyöket. A főcsoportok kialakítása rendszerint laikus módon történt, a szakszervezeti

¹⁹ Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szekszárdi könyvtárának könyvjegyzéke. Szekszárd, 1939.

²⁰ A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadása az 1933, 1934, 1935. és 1936. évekről a XV. rendes közgyűléshez. Bp. 1937.

könyvtárosok nem vették kellőképpen figyelembe a tudományágak sorrendi fontosságát s egymásközötti összefüggését. Az egyik legnagyobb szakszervezeti könyvtárban, a nyomdászoknál pl. a fő-, ill. az alcsoportok a következőképpen alakultak :

A) *Szépirodalom.*

- I. Regény, elbeszélés.
- II. Költemény, színmű.

B) *Ismeretterjesztő irodalom.*

- I. Művelődés, irodalom.
- II. Élet- és jellemrajzok.
- III. Földrajz, népisme, útleírás.
- IV. Történelem.
- V. Természettudomány.
- VI. Bölcelet.
- VII. Közgazdaság.
- VIII. Orvostudomány.
- IX. Jog- és államtudomány, törvények és rendeletek.
- X. Enciklopédia, szótár, nyelvtan.
- XI. Társadalomtudomány, szocializmus.
- XII. Vegyes.
- XIII. Album, emlékirat, folyóirat.

C) *Szakirodalom.*

D) *Német nyelvű irodalom.*

E) *Régi könyvek gyűjteménye.*²¹

A főcsoportok ilyen megalakítása kielégítőnek látszik, s még az is védhető, hogy a német nyelvű anyagot nem osztották be — tartalom szerint — a megfelelő alcsoportokba. (Olyan közművelődési könyvtárban, ahol az olvasók jelentős része kifejezetten német nyelvű anyagot keres, e megoldás elfogadható. Az ismeretterjesztő irodalom csoportosítása, tehát a tudományágak egymásutánja és összefüggésbe hozása terén már komoly kifogások lehetnek. Így mai szemmel fölösleges az *Élet és jellemrajzok* csoport, az ide besztott műveket tartalom szerint kellett volna besorolni az *Irodalom*, a *Történelem*, a *Természettudományok* stb. csoportokba. Helytelen volt, hogy az albumokat, az emlékiratokat és a folyóiratokat együtt, egy külön csoportba sorolták e nem könnyű helyzetben levő könyvtáros-elődök; az albumokat és az emlékiratokat is tartalom szerint külön-külön kellett volna besorolni a megfelelő tudományágakhoz. Helytelen volt elválasztani egymástól a *Természettudomány* és az *Orvostudomány* szakokat, s a *Bölcelet* és a *Jogtudomány* szakokat a társadalomtudományok élére, illetőleg ezek közé kellett volna beilleszteni.

A szakrend összeállításában ilyen gyermek-betegségek előfordultak a többi szakszervezeti könyvtárnál is — nem kisebb, hanem nagyobb számban. A budapesti cipésmunkások I. sz. csoportjának könyvtárában is anarchikus volt a társadalomtudományok s a természettudományok egyes ágainak fel-

²¹ L. 13. jegyzet.

sorolási rendje.²² Itt külön *Agitáció* csoportot is alkottak, amely egészen máshol kapott helyet, mint a *Politika és társadalomtudomány* csoport, s a folyóiratok és a tanulmányok egy alosztályba kerültek stb. Hasonló hibák voltak a pest-szenterzsébeti vasasok könyvtárának szakrendjében is²³, az *Orvostudomány* itt a *Társadalomtudomány* és a *Filozófia* között lefelől kapott helyet, a *Társadalomtudomány* és a *Pártirodalom* csoportjai közé 10 másik tudományág tola-kodott, a *Társadalomtudománytól* nagyon-nagyon elszakadva külön tudományággá lépett elő a falukutatás stb. A könyvnyomdai munkások egri csoportjának könyvtárában²⁴ a *Szépirodalmi könyvek* és a *Költemények* és *Színművek* közé a *Tudományos művek* és a *Szakirodalom* főcsoportjai tola-kodtak be.

Nagyon érdekesen alakult a szakrendi csoportosítás a budapesti cipő-felsőrészkészítő munkások könyvtárában.²⁵ Itt az anyagot 3 részre bontották: szépirodalmi, társadalomtudományi és természettudományi részre. A könyveket e főszakokon belül egyrészt a szerzők betűrendje szerint csoportosították, másrészt fogalmakat alakítottak ki, s ezek mögé is besoroltak műveket tárgy-szószerűen. Pl. a társadalomtudományi művek esetében e szakrendszer ilyen volt:

Acsády Ignác,
Bebel,
Béke [itt felsorolva az erről szóló könyvek],
Demokrácia [itt ugyancsak felsorolva a megfelelő könyvek],
Diderot, stb.

Nagyon sok hiányosságot találhatunk e régi szakkatalógusokban, ha a könyvek csoportokba sorolásának helyességét vizsgáljuk meg. A nyomdá-szok központi könyvtárában a *Typographia* és a *Nyomdászok Közlönye* c. szaklapokat az évkönyvek közé sorolták. A budapesti cipésmunkások I. sz. csoportjának könyvtárában SIENKIEWICZ *Quo vadis* c. regénye a *Politika és társadalomtudomány* csoportba, BENEDEK Marcell *A modern világirodalom* c. kötete a *Történelem* csoportba került. A pestszenterzsébeti vas- és fém-munkások könyvtárában a szépirodalmi könyvek közt szerepel MAETERLINCK-nek a méhek életéről és Romain ROLLAND-nak HÄNDEL-ről írt tudományos jellegű műve. A könyvnyomdai munkások egri csoportjának könyvtárában a szépirodalmi könyvek közé osztották be *Az Est Hármaskönyvét*, a *Nép-szava* és a *Pesti Hírlap* naptárait.

E katalógusoknak egy másik hibája volt, hogy a külföldi szerzők művei-nél sok helyütt nem tudták megkülönböztetni a vezetékneveket és a kereszt-neveket. Így került Grazia DELEDDA a G-betűs szerzők közé a buda-pesti cipőfelsőrészkészítők könyvtárában, s az egri nyomdai munkások könyvkatalógusában Anatole FRANCE A-betű alatt, Guy de MAUPASSANT G-betű alatt, Honoré de BALZAC H-betű alatt, Victor HUGO V-betű alatt, Walter SCOTT W-betű alatt szerepelt stb. A koronát a tévedésekre a buda-pesti cipésmunkások I. sz. csoportjának könyvtárjegyzéke tette fel, amikor a német nyelvű műveket egyszerűen a szerző keresztnevének betűrendjében

²² L. 16. jegyz.

²³ L. 18. jegyz.

²⁴ L. 19. jegyz.

²⁵ L. 17. jegyz.

sorolta fel. Így került IBSEN a H-betűhöz, DICKENS a C-betűhöz, MARX a K-betűhöz, VERNE a J-betűhöz stb.

A szakszervezeti könyvtárak katalógusteremtő munkásságában azonban találhatóak előremutató elemeket is. Így pl. a budapesti cipészfelsőrész-készítő munkások könyvtárában, ahol a katalógus már utalókat is tartalmazott (pl. „Anatole France lásd: France Anatole alatt”). S alkalmazta e könyvtár katalógusában az „annotációkat” is. Pl. BABITS: *Timár Virgília* („Iskolai történet 3 részben”); BIRÓ Lajos: *A Molitor-ház* („Detektívregény”); CSATHÓ Kálmán: *Te csak pipálj Ladányi* („Egy úri penzió története”); CSEHOV: *Az én életem* („Egy vidéki ember elbeszélése”) stb. Ugyancsak ez a könyvtár alkalmazta azt az elvet is, hogy katalógusában az egyes írók művei után felsorolta az illető íróról szóló műveket is. Pl. TOLSZTOJ művei után: *Tolsztoj élete* (Romain ROLLANDTÓL); ADY művei után: *A huszonegyéves Ady* (KARDOS Lászlótól). Ezekhez hasonló okos kezdeményezések általában hiányoztak a nacionalista-vallásos szervezetek és az üzemek könyvtárainál. Mindebből az a következtetés is levonható, hogy a szakszervezetek könyvtárosai — ha általában könyvtártani kérdésekben képzetlenek és járatlanok voltak is, — lelkesedéssel és sok leleménnyességgel iparkodtak helytállni.

E könyvtárosok általában a szakszervezeti tagok közül kerültek ki. Legtöbb helyen a vezetőség választotta meg személyüket (a könnyvnyomdai munkások szakegyletében, a cipőfelsőrész-készítő munkások szakosztályában és másutt), olyan embereket igyekezvén a könyvtárak élére állítani, akik műveltségükkel, könyvszeretetükkel is a legalkalmasabbnak látszottak e poszt betöltésére. A könyvtárosok feladata volt az állomány nyilvántartása, gyarapítása és feldolgozása, az olvasók nyilvántartásba vétele és számukra könyvek kölcsönzése. Általában a könyvtárosok kezelték a beiratási díjakból, a letétekből és más forrásokból befolyt összegeket. Ők voltak a felelősek a könyvtárban levő könyvekért, a könyvtár egész működéséért. S ha több is volt a kötelezettség, mint a jog, így is akadtak százával szakszervezeti tagok, akik könyvtárosként szolgálták a munkáskultúra ügyét, a szocializmus eszméjét.

III.

Az eddigiek során vázoltuk a szakszervezeti könyvtárak általános helyzetét, igyekeztünk képet adni megalakulásukról, gyarapodásukról, könyv-állományukról s katalógusaiukról. A továbbiakban a szakszervezeti könyvtárak használatának egyes kérdéseiről s olvasóforgalmuk alakulásáról szeretnénk képet adni.²⁶

Az olvasóforgalom alakulását mindig igen nagy mértékben befolyásolja az, hogy hol helyeznek el egy-egy könyvtárt. A szakszervezeti könyvtárak általában a szakszervezetek székházaiban s helyiségeiben kaptak helyet. Nyitvatartási idejük általában a szakszervezeti tagok munka utáni szabadidejéhez igazodott. A nagyobb könyvtárakban hetenkint több könyvtárnap is volt, a kisebb könyvtárak hetente csak egyszer-kétszer voltak nyitva

²⁶ A szakszervezeti könyvtárak olvasóforgalmára vonatkozó rész-adatokat l. *Budapest Székesfőváros Statisztikai Évkönyve*. 1940. Bp.; *Népszava*, 1936. március 27-i sz. és az 1., 5., 7., 11., 21. sz. jegyzetekben megjelölt forrásokban.

(a húsipari munkások szövetségében vasárnap délelőtt 9—12 óráig, az eгри nyomdászoknál minden hétfőn este 6—7 óráig volt nyitva a könyvtár stb.). Mivel olvasóteremmel csak igen kevés szakszervezeti könyvtár rendelkezett, többnyire otthoni olvasásra adták ki a könyvtárak a könyveiket.

A legtöbb szakszervezeti könyvtár írásban szabályozta, hogy kik használhatják a könyvtár állományát. A szakszervezeti könyvtárak általában csak a szakszervezeti tagok számára voltak nyilvánosak, s e tagok közül is általában csak azok használhatták a könyvtárt, akik már bizonyos idő óta tagjai voltak a szakszervezetnek, s akiknek tagdíjhátralékuk nem volt. A Könyvnyomdai Munkások Egyesületének központi könyvtárában 26 heti, a könyvkötők szakegyletének könyvtárában 6 heti, a Vas- és Fémmunkások Szövetségének pesterzsébeti csoportjában 20 heti, a budapesti cipésmunkások I. sz. csoportjában 3 hónapi tagság kellett a könyvtárhasználathoz.

Az olvasókról sok esetben a szakszervezeti könyvtárakban is nyilvántartást készítettek. A budapesti cipésmunkások I. sz. könyvtárában az olvasókról a következő adatokat vezették: a tag neve, tagsági könyvének száma, lakáscíme, a kiadott könyv címe és sorszám, a kiadás napja, ill. a visszahozás napja. A budapesti cipőfelsőrész-készítő munkások könyvtárában a könyvkölcsönzési adatokon kívül az olvasó neve és tagsági igazolványának száma is elegendő volt az olvasónyilvántartás elkészítéséhez.

A szakszervezeti könyvtárak használata többnyire minimális díj megfizetésével járt. Egyes helyeken az ipari tanulók és tanulóleányok számára a könyvtárhasználat díjtalan volt (pl. a könyvkötők szakegyletében). Voltak szakszervezeti könyvtárak, ahol beiratási díjat is kellett fizetni, másutt betétet szedtek a kikölcsönzött kötetek után (a húsipari munkások könyvtárában pl. minimálisan 3 pengőt). Ismét más könyvtárakban beiratási díj nem volt, csak a nyomtatványok (könyvtári jegyzék, olvasói törzslap) beszerzési árát kellett megtéríteni (pl. a pesterzsébeti vasas-könyvtárban). Több könyvtárban kötelező volt a nyomtatott könyvtári jegyzék megvásárlása (pl. a húsipari munkások szövetségében).

A könyvek kölcsönözhetőségi határideje a szakszervezeti könyvtárakban is szabályozva volt. A kölcsönzési határidő általában 2 hét volt, ilyen határidőt szabott a húsipari munkások, a könyvnyomdai munkások, a cipőfelsőrész-készítők, a pesterzsébeti vasmunkások, az eгри és a szekszárdi nyomdászok könyvtára is. A könyvkötők szakegyletében is 2 hét volt a kölcsönzési határidő, de a tudományos műveknél e határidő 4 hétre emelkedett. Egy-egy könyv kölcsönzését általában meg lehetett hosszabbítani, ennek elmulasztása esetén a könyvtár késedelmi díjat rótt ki a kölcsönzési határidőt be nem tartó olvasóra. A késedelmi díj összege kötetenként és hetenként általában 10 fillér volt, az 1930-as évek végén — az általános drágulás következtében — sok helyütt 20 fillér. Az elveszített vagy megrongált művekért általában minden könyvtárban kártérítést kellett fizetni.

Az egy alkalommal kikölcsönözhető kötetek száma is változó volt. Nagyon sok könyvtárban egyszerre csak egy kötetet lehetett kölcsönözni (pl. még a több ezer kötetet tartalmazó nyomdai munkások központi könyvtárában is). Egyes könyvtárakban a több kötetes művek egyszerre is kölcsönözhetőek voltak, de pl. a budapesti cipésmunkások I. sz. csoportjában még a több kötetes műveket is csak kötetenként lehetett elvinni. Voltak könyvtárak, ahol két kötet is kölcsönözhető volt egyszerre, pl. a budapesti

cipőfelsőrész-készítő munkásoknál a kisebb terjedelmű könyvekből; 2 kötet volt kölcsönözhető a könyvkötők szakegyletében 6 hónapi tagság után, s fel-tétel nélkül a pesterzsébeti vasasoknál, a szekszárdi nyomdászoknál. Kevés volt az olyan könyvtár, mint az egri nyomdászoké, ahol 3 kötetet lehetett egyszerre kölcsönözni. E megszorítások bizonyos mértékig akadályozták a szakszervezeti könyvtárak tevékenységét, s nem annyira a könyvállomány kicsiny volta, mint inkább egyes könyvtárt használó tagok felelőtlensége, s egyes szakszervezeti vezetők túlzott állomány-féltése következtében került sor ilyen korlátozásokra.

Mint említettük, a legtöbb szakszervezeti könyvtár otthoni olvasásra adott ki könyveket. Helyszínen való olvasási lehetőséget csak kevés könyvtár tudott teremteni, e könyvtárak (pl. a nyomdászok központi könyvtára) egyes értékes műveket, újságokat és folyóiratokat rendszerint csak helybeli olvasásra adtak ki. A nyomdászok központi könyvtára pl. nem kölcsönözte használatra régi könyvgyűjteményének anyagát, MARXnak *A tőkét*, a *Pallas lexikont*, BENEDEK Marcell *Irodalmi lexikonját* stb. Más könyvtárak (pl. a pesterzsébeti vasas-könyvtár) egyes értékesebb könyvek kiadását bizonyos tagsági idő elteltéhez kötötték.

A legtöbb szakszervezeti könyvtárban az olvasóforgalom igen jelentős volt. 1927-ben a budapesti szakszervezeti könyvtárakban 163 967 könyvet, a vidéki szakszervezeti könyvtárakban 70 645 könyvet, összesen 234 612 könyvet olvastak. A legnagyobb szakszervezeti könyvtárban, a vasasok központi könyvtárában 1928-ban 24 721 könyvet, a famunkások központi könyvtárában 12 306 könyvet kölcsönöztek. A húsipari munkások szövetségének könyvtárát 1924-ben 424 tag használta. A vasas-szakszervezet központi könyvtárának taglétszáma 1934-ben 585 fő, 1943-ban 584 fő volt. A könyvnyomdai munkások központi könyvtárát 1933-ban 479 olvasó, 1938-ban 594 olvasó használta. A famunkások központi könyvtárának 1940-ben 247 olvasója, az építőipari munkások központi könyvtárának 1251 olvasója volt.

E pár példa is bizonyítja, hogy a szakszervezetek könyvtárainak — többségükben igen tanulságos és színvonalas — könyvanyagából évente sok-sok ezer munkás tanult és művelődött. A szépirodalmi könyvek olvasottsága a szakszervezeti könyvtárakban is túlnyomó volt, azonban mégis több ismeretterjesztő és tudományos művet kölcsönöztek a szakszervezetekben, mint az üzemi könyvtárakban és a nacionalista-vallásos szervezetek könyvtáraiban. A nyomdászok központi könyvtárában pl. 1933-ban 7049 szépirodalmi kötet mellett 805 ismeretterjesztő és tudományos kötetet, 1936-ban 9066 szépirodalmi kötet mellett 1013 ismeretterjesztő kötetet kölcsönöztek.

A szakszervezeti könyvtárak az adott gazdasági, politikai és kulturális helyzetben igen jelentős eredményeket értek el. Hozzájárultak ahhoz, hogy a szervezett munkásság igen nagy része politikailag öntudatosná váljék, műveltségben az adottságokhoz képest magas színvonalra emelkedjék. A szervezett munkásság tudásszomját, könyvszeretetét országszerte elismerték, s példaképpül állították más dolgozó rétegek elé. A szervezett munkásságnak e tudásért, a műveltség elsajátításáért vívott harcát megszakította a fasiszta háború. Ebben az időben a munkáskönyvtárak fejlődése is megszakadt, s a hanyatlás évei következtek. A munkásosztály vezetőit koncentrációs-táborokba zárták, büntető-századokba osztották be, s az egyszerű munkások tíz- és százazreit a frontokra hurcolták.

A fasizmus leverése után a szakszervezeti könyvtárak új életre keltek. Megváltozott körülmények közt, a nép államának támogatásával, sokszáz-ezres olvasótáborral, sok-milliós állománnyal folytatták a munkát új és nagyobb célokért: a szocializmus felépítéséért, a kultúrforradalom elősegítéséért, a szocialista társadalom kialakításáért.

SZILÁGYI JÁNOS

JÁNOS SZILÁGYI: DIE GEWERKSCHAFTSBIBLIOTHEKEN UNGARNS IN DER ZWISCHENKRIEGSZEIT

Die Gewerkschaften waren in dieser Periode die grössten Massenorganisationen Ungarns. Sie konnten dem gegenrevolutionär-faschistischen System widerstehen und standen, wenn auch wesentlich unter der Lenkung der Sozialdemokratischen Partei, so doch stark unter kommunistischem Einfluss. Die Gewerkschaften entfalteten auch eine kulturelle Erziehungstätigkeit in den Reihen der Werktätigen und bauten dabei auch ein breites Netz von Bibliotheken auf.

Gegen Ende der zwanziger Jahre wirkten in Ungarn 57 Gewerkschaftsbibliotheken, die meist tausende von Bänden enthielten, und diese Zahl stieg von Jahr zu Jahr. 1939 besaßen die Gewerkschaftsbibliotheken bereits etwa 300 000 Bände.

Trotz ihrer prekären politischen und finanziellen Lage bauten die Gewerkschaften ihre Bibliotheken weiter aus. Der Bestand der Bibliotheken setzte sich vorwiegend aus belletristischer Literatur zusammen, doch enthielten sie dabei zahlreiche Werke wissenschaftlicher und populärwissenschaftlicher Natur und aus den meisten Gewerkschaftsbibliotheken fehlten jene niveaulosen Schundwerke, die den damaligen Büchermarkt so stark überfluteten.

Das grösste Verdienst der Gewerkschaftsbibliotheken bestand jedoch darin, dass sie die Werke der führenden Ideologen des Sozialismus und Kommunismus sowie die damals nur spärlich erscheinenden und erhältlichen Schöpfungen der antifaschistischen Literatur sammelten und ihren Lesern zur Verfügung stellten. Unter sämtlichen damaligen Bibliotheken besaßen die Gewerkschaftsbibliotheken den fortschrittlichsten Bücherbestand.

Die Aufarbeitung des Materials erfolgte in diesen Gewerkschaftsbibliotheken im allgemeinen auf ziemlich primitive Weise. Die Bibliothekare suchten zumeist mit ihrer Begeisterung und Hingabe das zu ersetzen, was ihnen an Fachbildung fehlte.

Die Gewerkschaftsbibliotheken erfreuten sich eines sehr regen Besuchs und wenn auch der Zuspruch der belletristischen Bücher am grössten war, so wurden hier doch bedeutend mehr wissenschaftliche und populärwissenschaftliche Werke gelesen, als in den übrigen Volksbibliotheken.

Den Gewerkschaftsbibliotheken ist es zum Teil zuzuschreiben, dass Ungarn, als nach dem Jahre 1945 das werktätige Volk zur Macht gelangte, über politisch geschulte und gebildete Arbeitermassen verfügte, aus denen zahlreiche Leiter des Staatswesens erwachsen konnten.

Heute erfreuen sich die Gewerkschaftsbibliotheken staatlicher Subvention, eines erweiterten Leserkreises und eines vielfachen Bücherbestandes, was sie instand setzt, ihre erzieherischen und kulturellen Aufgaben vollwertig zu erfüllen.